

ПРИКАЗ ИЗЛОЖБЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ ЈЕДНЕ ПОРОДИЦЕ: ОСИЈЕК–ПЕТРИЊА–БЕОГРАД

Београд, Етнографски музеј, 26. децембар 2017 – 23. септембар 2018.

Категорија чланка: приказ

1. Изложба *Из прошлости једне породице: Осиек – Петриња – Београд* (детал) Београд, Етнографски музеј, 26. децембар 2017 – 23. септембар 2018.
1. Exhibition *From the Past of a Family – Osijek, Petrinja, Belgrade* (detail), Belgrade, Ethnographic Museum, 26 December 2017 – 23 September 2018

Крајем децембра 2017. године, у Етнографском музеју у Београду отворена је изложба на којој је представљен део једне од највећих аквизиција у претходној деценији: око 350 употребних и украсних предмета, 400 фотографија, 30 уметничких дела и икона из заоставштине породице Радановић и Томић из Осиека и Петриње.

Истраживање колекције, допуњено усменим казивањем наследника, кореспонденцијом, фотографијама, лично документацијом и архивском грађом из више институција заштите спровеле су ауторке изложбе – Марина Цветковић, кустос Збирке текстилног покућства, и Вјера Медић, кустос Ликовне збирке. На изложби и у каталогу, одабрани предмети су дочарали свакодневни живот једне типичне српске грађанске породице у Хабзбуршкој монархији, обележене сталним преплићањем вредности традиционалне патријархалне културе и прихваћених норми средњоевропског грађанског друштва XVIII, XIX и XX века. У систематској Збирци текстилног покућства Етнографског музеја, с фондом који садржи најразличитије облике текстилних производа домаће израде, набавка веће групе предмета од свиленог, памучног и ланеног дамаста значила је помак са истраживања домаће радиности ка проучавању мануфактурне и индустријске производње и употребе

текстилних предмета у градским срединама под утицајем аустријске културе. Више комплета постелине и стоних комплета ускоспецијализоване намене израђених у средњоевропским мануфактурама и фабрикама коришћени су у овој осјечној породици од 1890. до 1940. године. У том периоду, у Осиеку су забележене организоване активности појединих иницијатора, излагача и трговаца које су га постепено позиционирале као центар за израду и дистрибуцију предмета украшених различитим техникама уметничког веза, а нарочито белим везом и везом перлицама. Истоветни процес усвајања уметничких стилова – од увоза из Средње Европе до домаће производње – видљив је и на предметима од других материјала из ове колекције. За Збирку покућства је набављено више елемената (сто са шест столица, велики креденац и комада) гарнитуре трпезаријског намештаја од масивног дрвета у стилу немачке неоренесансе (*Altdeutsch*) израђене крајем XIX века у непознатој радионици из Беча, Будимпеште или Осиека. Масивност и резбарени орнаменти на високом креденцу карактеристика су производа Рудолфа Кајзера (Rudolfa Kaisera) и Јосипа Повишила (Josipa Povischila), домаћих произвођача намештаја и аутора једног од два велика необарокна огледала која су красила кућу Радановића. Из истог ентеријера су и петокраки свећњак

– *чирак*, стојећа плинска лампа са стакленим *ширмом* и парови зидних свећњака, делови некадашње целине бројних расветних тела различитих стилова (међу њима су били лустер и лампа Драгутина Инкиострија).

За Збирку посуђа набављено је посуђе од порцулана, стакла и метала из периода XVIII, XIX и XX века. Најбројнији су предмети од калаја, алпаке, сребра, месинга и других посребрених легура, производи европских фабрика, као нпр. *Württembergische Metallwarenfabrik*, *Berndorfer Metallwarenfabrik* и других. То су: таџири, чиније, посуде, послужавници и ибрик. На њима су, уз жигове произвођача и квалитета материјала, утиснуте и сигнатуре мајстора и ознаке власништва: *MT 1761*, *FEINZINNA*, *SCHLACKHIN*, *MATHIAS FAUSER*, *GP*, *ARGENTOR*. На групи ситнијих украсних и употребних предмета из првих деценија XX века са карактеристикама сецесије и ар декоа, неретко се налазе и ознаке посредника у пласману индустријске робе и савремених уметничких стилова у осјечку средину (*D. Heger Osiek*).

Концепција изложбе се темељи на хронологији породице од најстаријих забележених података, преко одабраних тема из свакодневног живота у Осијеку и Петрињи, до периода Другог светског рата, избеглиштва и трајног настањивања у Београду. Поставка је обликована као низ повезаних целина, састављених од музејских предмета, уметничких слика и фотографија уз тематске и предметне легенде. Истовремено се прати и „пут предмета“ од примарне употребе у аутентичном простору крајем XIX и почетком XX века, преко њиховог значаја за одржавање породичних односа у измењеним околностима и другим срединама, до савременог доба, када су постали музејски предмети.

На почетку се осветљава мултикултурна средина Осијека, где су Срби живели претежно у Доњем граду и где су представљали важан елемент у његовом обликовању. У другој половини XVIII и у XIX веку, организовали су верски, просветни, политички и културни живот у окриљу православне цркве *Уснења Пресвете Богородице* (1750), а крајем XIX и почетком XX века, и у оквиру националних удружења. Основно писмо Срба у Осијеку била је ћирилица. И Радановићи су, као Срби православне вероисповести, били активни у одржавању празника и обичаја своје верске заједнице и породице: Божића, Ускрса, црквене и крсне славе. Први Радановић, Георгије, рођен је 1777. године, а у осјечким архивима забележен је као *gausapearius* – абација, занатлија за израду сукна, касније и трговац текстилом, што је била основа развоја за следеће три генерације. Од средине XIX века били су власници земљишних поседа са сточарском производњом, стоваришта дрва, индустријских погона (млина и циглане), као и више катастарских јединица и стамбених кућа у Доњем граду. Заједничко пословање и континуитет породица је истицала као основни квалитет у пословним односима и наглашавала га је истакнутим симболима у приватном простору: тканим зидњаком из периода досељења крајем XVII века, целинама калајних таџира и *фирмом* породичне радње од дрвета у облику брдила са ткалачком стана, са забележеном годином: 1859. У XX веку се укључују и у јавни живот, где је највише

успеха имао Душан Радановић, агроном који је модернизовао породично пословање, а као велепоседник и индустријалац, био је и градоначелник Осијека од 1935. до 1937. године. Догађаји током и након Другог светског рата прекинули су развој, а смрт Милутина Радановића 1989. године означила је крај ове српске осјечке породице. Удајом женских чланова породични живот се наставио у другим срединама, у Петрињи и Београду.

Радановићи су били типични представници грађанског слоја који се у Осијеку формирао по узору на средњоевропске градове у Хабзбуршкој монархији, нарочито након добијања статуса Слободног краљевског града 1809. године. Поштовање захтева друштвеног статуса, система вредности и стила живота било је евидентно на примеру куће у Црквеној улици бр. 22, у Доњем граду. Живот деветочлане породице Јоце Радановића у овој кући прати се у периоду од 1884. до 1989. године. Положај, спољашњи изглед и унутрашња опрема, уз примену савремених стилова архитектуре и примењене уметности тога доба – бидермајера и историзма, а касније и сецесије, забележени су на серији фотографија и у инвентару сачињеном у неоствареном процесу превентивне заштите крајем осамдесетих година XX века. Овај визуелни идентитет куће у великој су мери обликовале и одржавале жене, невесте Радановића, пореклом углавном из Срема. Простране собе и салони опремани су зиданим пећима, међу којима је бели камин из Руме, и бројним гарнитурима намештаја – мешавином различитих истористичких стилова, док су површине зидова и таваница осликане. Покретни инвентар чинили су и клавир, скупочена огледала, теписи, лустери, лампе, сатови и други украсни елементи. Више кућних икона са представама крсног светитеља, Светог Ђорђа, других појединачних светитеља и празника, укључујући и бакро-резу из XVIII века и специфичну иконографску представу „Богородице Арапске“, само су фрагменти велике целине предмета духовне културе и примери приватне побожности укућана. Њихова набавка обезбедила је значајан извор за истраживања обичаја и веровања шире религијске заједнице. Ликовна збирка Етнографског музеја обogaћена је сликама, акварелима, цртежима и репродукцијама – делима познатих и непознатих аутора, насталим од последњих деценија XVIII века до 1941. године. Најстарије породичне портрете Паје Радановића и његове супруге, Софије Аранички, насликао је, по фотографском предлошку, бечки сликар Јос. Јанишек Пинце (*Jos. Janitshek Pinze*) 1888. године. Следе представе њихових синова, које је насликао Николај Васиљевич Харитонов (1880–1944), док је портрет ћерке, Софије Радановић, дело нешто скромнијег, такође руског уметника. Пружајући активну подршку ликовној сцени у периоду између Првог и Другог светског рата, породица набавља и дела домаћих аутора посвећена завичајним темама: воде на којима се види архитектура Осијека сликара Јована Гојковића (1898–1957) и пејзаже из околине – честе мотиве пасионираног сликара Ђорђа Радановића. И фотографија је била присутна у ентеријеру у виду урамљених портрета или тематских целина у абумима са фотографијама које су снимили осјечки и

европски фотографи: Георг Кнител (Georg Knittel), М. Schecker (М. Шекер), Р. Ј. Нирерхоф (R. J. Niererhoff), Шимић, Ф. Свирчевић, атеље „Надар“ (Nadar) из Марсеја, Н. *Le Vieure Rota*, Радивоје Симоновић и др. Репрезентативна форма унутрашњости, типа „кућног музеја“, била је нарочито присутна у просторијама за пријем гостију, у којима су се одигравали друштвени и верски обичаји ове бројне грађанске породице. Посебно су се припремале и организовале свадбе поводом удаје ћерки. На изложби је приказана реконструкција свадбе Vere Радановић, која се 1923. године удала за Николу Томића из Петриње. У ентеријеру трпезарије реконструисан је свечано постављен сто са примерцима стоног текстила, различитих порцуланских и металних посуда за служење и ручавање као и сервисима кристалних *Мозер* (Moser) чаша, са евидентним одликама савремених европских уметничких стилова. Поставка је употпуњена предметима из приватног власништва: сребрним прибором за јело са

утравираним иницијалима „ВР“, сребрним сервисом за чај, свећњацима, сталцима са посудама за зачине (*карафиндл*), куваром са оригиналним рецептима за припрему јела, међу којима је и рецепт за *румске штангле*, и елементом трпезаријског намештаја. Такозвани *штумердинер* – сет сточића за сервирање од тамног дрвета, изузетан је примерак југендстила са потписом радионице Јакоба и Јозефа Кона из Беча (Jacob & Josef Kohn Wien). Део ових предмета Вера је пренела у Петрињу и, упркос сложеним догађајима, успела је да их сачува и као породичну вредност преда потомцима. Захваљујући жељи наследника, господина Владана Стошића из Београда, фрагменти ове заоставштине данас су постали део националног и културног наслеђа, документи једног времена и надасве драгоцен извор за будућа истраживања историје приватног и јавног живота српског грађанског друштва.